

Luonnos

LIEKSAN KAUPUNGIN LAAJA HYVINVOINTIKERTOMUS JA SUUNNITELMA 2026-2030

Sisällysluettelo

Johdanto	2
1. Hyvinvointikertomusta ohjaavat arvot, lait ja asiakirjat	3
2.1. Yleistä	5
2.2 Hyvinvoivat ja toimintakykyiset asukkaat	6
2.3 Osallisuus ja yhteisöllisyys	6
2.4 Turvallinen arki- ja ympäristö	7
3.1. Hyvinvointialueen, maakuntaliiton ja kuntien strateginen kumppanuus	7
4. Hyvinvoinnin painopisteet, tavoitteet ja mittarit	8
4.1. Hyvinvoivat ja toimintakykyiset asukkaat- ennaltaehkäisten ja kannustaen eteenpäin	11
4.2. Osallisuus ja yhteisöllisyys – Yhdessä toisiamme kunnioittaen	1
4.3. Turvallinen arki- ja ympäristö – Elinvoimainen Lieksa	2
5. Toimeenpano	2
6. Arviointi	2

Johdanto

Kunnilla on lakisääteinen velvoite edistää kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä. Nykyään myös turvallisuuden teemat, etenkin arkiympäristön turvallisuus, yhdistetään luontevaksi osaksi hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden kokonaisuutta. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävä kunnassa on laaja-alainen ja poikkihallinnollinen. Hyvinvointia edistäviä toimia tehdään kunnan kaikilla sektoreilla. Lisäksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä tehdään yhteistyössä paikallisten ja alueellisten toimijoiden kanssa. Keskeisenä yhteistyökumppanina hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä on hyvinvointialue.

Kunnan tehtävänä on seurata asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä eri väestöryhmissä. Tämä tarkoittaa tiedon tuottamista esimerkiksi sosioekonomisen aseman, koulutustaustan tai asuinalueen mukaan. Valtuutettujen ja rooli on keskeinen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kokonaisuudessa. Valtuustolle tulee vuosittain raportoida hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kehityksestä ja kerran valtuustokaudessa valtuusto hyväksyy laajan hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman. Valtuustolle raportoidaan myös vuosittain kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kehityksestä. Lisäksi kunnan tulee strategiassaan huomioida hyvinvointiin liittyvät asiat.

1. Hyvinvointikertomusta ohjaavat arvot, lait ja asiakirjat

Väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kunnan perustehtävä ja kuntalaisilla on oltava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan (Kuntalaki 410/2015,1 §).

Keskeiset lait ja asiakirjat

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021, 6§) velvoittaa kunnan edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä. Kunnan on strategisessa suunnittelussaan asetettava hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tavoitteet ja määriteltävä tavoitteita tukevat toimenpiteet. Sen on otettava päätöksenteossaan huomioon päätöstensä arvioidut vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen väestöryhmittäin.

Kunnan on seurattava kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin. Kunnassa on raportoitava kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä, niihin vaikuttavista tekijöistä sekä toteutetuista toimenpiteistä valtuustolle vuosittain.

Lisäksi kunnassa on valmistettava valtuustolle valtuustokausittain hyvinvointikertomus ja -suunnitelma edellä mainituista asioista. Kunnan on toimitettava hyvinvointikertomus ja –suunnitelma hyvinvointialueelle ja julkaistava se julkisessa tietoverkossa.

Laki hyvinvointialueesta (611/2021, 14§) velvoittaa hyvinvointialueen ja sen alueen kuntien neuvottelemaan vähintään valtuustokausittain tehtäviensä hoitamiseen liittyvästä yhteistyöstä, tavoitteista ja työnjaosta. Kunnan on lisäksi tehtävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä yhteistyötä kunnassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien muiden julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa.

Lastensuojelulain (417/2007) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lain mukaan lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista, ja viranomaisen on tuettava heitä tässä tehtävässä. Lastensuojelun on pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi tai perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (60/1991) on kansainvälinen sopimus, joka määrittelee lapsen kansalais-, kulttuuri-, talous-, poliittiset ja sosiaaliset oikeudet. Sopimuksen tavoitteena on edistää ihmisoikeuksien toteutumista alle 18-vuotiaiden lasten osalta. Sopimus korostaa lapsen oikeutta kasvaa, oppia, leikkiä ja kehittyä turvallisessa ympäristössä.

Varhaiskasvatustalaki (540/2018) velvoittaa edistämään lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia yhdessä perheen kanssa sekä tukemaan huoltajia kasvatustyössä. Laki korostaa lapsen edun ensisijaisuutta varhaiskasvatuksen suunnittelussa, järjestämisessä, tuottamisessa tai siitä päätettäessä.

Nuorisolain (1285/2016) tavoitteena on edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä kykyä ja edellytyksiä toimia yhteiskunnassa. Laki tukee nuorten kasvua, itsenäistymistä,

yhteisöllisyyttä sekä niihin liittyvää tietojen ja taitojen oppimista ja se pyrkii parantamaan nuorten kasvu- ja elinoloja. Laki määrittelee nuoriksi alle 29-vuotiaat.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista (980/2012) määrittää ensisijaisesti ikääntyneen väestön terveyden, toimintakyvyn, hyvinvoinnin ja itsenäisen osallistumisen tukemiseen suunnattuja toimia. Kunnan on laadittava suunnitelma ikääntyneen väestön kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi sekä tukemaan ikääntyneiden itsenäistä suoriutumista (604/2022, 5§).

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014, 8 §) velvoittaa kunnan viranomaisia seuraamaan ja edistämään erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvointia. Päätöksenteossa ja suunnittelussa tulee ottaa huomioon YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016), jossa säädetään yhdenvertaisesta osallisuudesta yhteiskunnassa. Vammaispaalvelulaissa (675/2023) korostetaan yksilön oikeutta toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa.

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015) velvoittaa kuntia ja hyvinvointialueita tekemään ehkäisevää päihdetyötä. Ehkäisevää päihdetyötä tehdään vahvistamalla päihteiden sekä tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöön sekä rahapelaamiseen vaikuttavia suojatekijöitä tai vähentämällä riskitekijöiden vaikutusta. Rahapelaamisen rinnalla on alettu puhua myös digipelaamisen haitoista. Laki varmistaa ehkäisevän päihdetyön toimintaedellytykset ja edistää siten terveyden ja hyvinvoinnin tasa-arvoa.

Lisäksi **alkoholilaki (1102/2017)**, **tupakkalaki (549/2016)**, **arpajaislaki (1047/2001)** määrittävät ehkäisevään päihdetyöhön liittyviä asioita.

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) velvoittaa kuntia edistämään yhdenvertaisuutta ja ehkäisemään syrjintää kaikessa toiminnassa, viranomaisina, palvelujen tarjoajina, koulutuksen järjestäjinä ja työnantajina sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa.

Tasa-arvolain (609/1986) tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa, parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä sekä estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää. Näiden lisäksi terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä ohjataan useissa muita hallinnonaloja koskevissa laeissa, kuten maankäyttö- ja rakennuslaissa, perusopetuslaissa, opiskeluhuoltolaissa ja kuntien kulttuuritoimintalaissa ja elintarvikelaissa.

Muita ohjaavia suunnitelmia:

Pohjois-karjalan perhekeskuksen toimintasuunnitelma 2023–2025, päivitetään 2026
Maakunnallinen lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2024–2025, päivitetään 2026
Lieksan kaupungin lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
Maakunnallinen ehkäisevän päihdetyön toimintasuunnitelma 2026–2029

2. Lieksalaisen hyvinvoinnin tilannekuva, hyvinvointikertomusosio

2.1. Yleistä

Alue, väestö ja elinolot.

Väestöennusteen mukaan Lieksalaisia on 8 500 vuonna 2036 ja 7 700 vuonna 2045.

Väestöjakauman ennuste vuonna 2030:

1–6-vuotiaita 251

7–15-vuotiaita 589

16–64-vuotiaita 4 199

65–84-vuotiaita 3 518

yli 85-vuotiaita 563

Väestöllinen huoltosuhde 106 %

Koulutuksen ulkopuolelle (ei opiskelupaikkaa) jääneet 17–24-vuotiaat vastaavan ikäisestä väestöstä, 14,6 % vuonna 2024

Työttömiä työnhakijoita tammikuussa 2026 oli 706, vuoden muutosprosentti -7

Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta 18,4 % tammikuussa 2026

Avoimia työpaikkoja 39 tammikuussa 2026, 17 enemmän vuoden 2025 tammikuuhun verrattuna

Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet lapsiperheet % lapsiperheistä: 2024 Lieksa 1,1 %, hyvinvointialue 1,8 %

Syrjäytymisriskissä olevat 18–24-vuotiaat 2024: Lieksa 27,30 %, hyvinvointialue 17,30 %

Rakennetyöttömyys 15–64-vuotiaat 2024: Lieksa 9 %

Yksinasuvat 75 vuotta täyttäneet, vastaavan ikäisestä väestöstä 2024: Lieksa 49 %, hyvinvointialue 46 %

Omaishoidon tuella kotona hoidettavat 75 vuotta täyttäneet vuoden aikana vastaavan ikäisestä väestöstä 2024: Lieksa 4,2 %, hyvinvointialue 4,9 %

Ulkomaan kansalaisia 524, joista työttömien työnhakijoiden osuus 14 % vuonna 2025

Haasteita Lieksassa ovat nyt ja tulevaisuudessa väestömäärän lasku ja epätasainen väestöjakauma, (ikäjakauma on ikäihmispainotteinen) työttömyys, etenkin nuorten, maahanmuuttajien ja miesten työttömyys. Nuorten yksinäisyyden tuntemuksen lisääntyminen, osittain myös ikäihmisten) Ikävakioitu sairastavuusindeksi on korkea ja oli vuonna 2023 118,70 ja hyvinvointialueella 110,57.

2.2 Hyvinvoivat ja toimintakykyiset asukkaat

Kouluterveyskysely tuottaa seurantatietoa lasten ja nuorten terveydestä, hyvinvoinnista ja palveluista. Kysely toteutettiin 2025, edellinen kysely oli vuonna 2023. Kysely tehtiin perusopetuksessa 4–5 luokkalaisille sekä 8–9 luokkalaisille. Lukiossa kysely oli kohdennettu ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoille. Ammatillisissa opinnoissa ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoille. Kyselyn toteuttaa THL.

Tuloksia tarkastellaan suhteessa edelliseen tiedonkeruuvuoteen. Pidemmän aikavälin muutoksia raportoidaan, kun ilmiön kehityksessä on havaittavissa suunta vähintään kolmessa mittauspisteessä.

Yleisesti tarkasteltuna lapset ja nuoret voivat hyvin ja ovat tyytyväisiä elämäänsä, sekä käyvät mielellään koulussa ja ovat motivoituneita opiskeluun, lukion opiskelijoilla nämä indikaattorit ovat kuitenkin huonontuneet.

Myönteisiä asioita ovat alkoholin käytön edelleen vähentyminen lukion opiskelijoilla, sekä vireystilan selkeä positiivinen kasvu koulupäivän aikana. Kohtalainen ja vaikea masentuneisuus on vähentynyt yläkoululaisilla ja kouluinnostus on lisääntynyt, vaikka siinä onkin vielä parannettavaa.

Alakouluilla on enemmän aikaa syödä koululounasta, samoin mahdollisuus keskustella aikuisen kanssa mieltä painavista asioista on parantunut, samoin tupakointikokeilut ovat vähentyneet merkittävästi.

Huolestuttavia asioita ja kehityskohteita ovat lukion kohdalla yöunien määrän vähentyminen, sekä tyytyväisyys elämään on vähentynyt.

Yläkoulussa kiusaaminen on lisääntynyt jonkin verran ja samoin fyysisen uhan kokemisen tunne. Kokemus koulun aikuisen kiusaamisesta on sekin lisääntynyt.

Alakoulujen kohdalla samoin kokemus, että koulun aikuinen kiusaa on lisääntynyt, kuten kokemus fyysisestä uhasta koulupäivän aikana. Aamupalan syönti on vähentynyt.

Sekä alakoulujen, että yläkoulujen opettajien mukaan oppilaiden käytöshäiriöt ovat lisääntyneet.

2.3 Osallisuus ja yhteisöllisyys

Lähtökohtana on asukkaiden merkityksellisyyden kokemuksen sekä alueen pitovoiman edistäminen. Tavoitteena on ehkäistä ja vähentää asukkaiden yksinäisyyden kokemusta sekä tukea heidän vaikutusmahdollisuuksiaan.

Osallisuuden edistämisessä järjestötoimijoiden merkitys on keskeistä. Järjestöt tarjoavat osallistumisen, mielekkään toiminnan ja vaikuttamisenpaikkoja, vertaistukea sekä mahdollisuuksia osallistua yhteisöjen toimintaan. Suunniteltaessa HYTE-palveluita käyttäjien osallistaminen sekä monialaisten yhteistyörakenteiden kehittäminen palveluiden toteutuksessa on tärkeää.

2.4 Turvallinen arki- ja ympäristö

Tyytyväisiä elämäänsä tällä hetkellä on kouluterveyskyselyn mukaan neljäs- ja viidesluokkalaista 88 %, kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista 76 %, ammatillisen oppilaitoksen ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoista 80 % ja lukion ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoista 53 %.

Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot 65- vuotta täyttäneillä ovat/10 000 vastaavanikäisistä ovat vähentyneet vuosittain. Vuoden 2024 tietojen mukaan määrä oli 187. Yli 65-vuotiaiden lonkkamurtumien määrä on alhaisin koko maakunnassa.

Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset / 1 000 asukasta kohti, Lieksa 6,90, hyvinvointialue 6,28.

Tapaturmaindeksi, ikävakioitu, Lieksa 63,50, hyvinvointialue 107,66.

3. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen Lieksassa, hyvinvointisuunnitelma

Kunnilla ja hyvinvointialueella on yhteisen tahtotilan lisäksi, lakisääteinen velvoite edistää kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä. Julkisten toimijoiden tehtävä on laaja-alainen ja poikkihallinnollinen. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä tehdään yhteistyössä maakuntaliiton, järjestöjen, yritysten, seurakuntien ja muiden julkiset toimijoiden kanssa.

3.1. Hyvinvointialueen, maakuntaliiton ja kuntien strateginen kumppanuus

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi on asetettava tavoitteet ja määriteltävä tavoitteita tukevat toimenpiteet. Hyvinvointialueen ja kuntien on seurattava kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin.

Pohjois-Karjalassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä ohjaa kumppanuudessa laadittu valtuustokausittainen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen [Pohjois-Karjalassa –strategiset painopisteet asiakirja](#) vuosille 2025–2028 (jatkossa maakunnallinen hyte-ohjelma). Myös alueen kuntien ja hyvinvointialueen omat laajat hyvinvointisuunnitelmat ja -kertomukset sekä maakuntaohjelman hyvinvointiosio pohjautuvat tähän maakunnalliseen hyte-ohjelmaan.

Kunnan ja hyvinvointialueen on nimettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutaho. Molempien on toimittava hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi yhteistyössä ja tuettava sitä asiantuntemuksellaan. Kunnan ja hyvinvointialueen nimeämät hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen vastuutahot kokoontuvat joko erikseen sopimalla tai osana kunnan hyte-työryhmää. Koolle kutsujana on kunta.

Hyvinvointialueen on neuvoteltava vähintään kerran vuodessa yhdessä alueensa kuntien sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien muiden julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa (= hyte-toimijat) hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevista tavoitteista, toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta. Neuvotteluissa sovitaan maakunnalliseen hyte-ohjelmaan liittyvistä konkreettisista ja vaikuttavista toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta.

Neuvottelu toteutetaan kunnan hyte-ryhmässä tai erikseen koolle kutsuttavassa laajennetussa hyte-ryhmässä. Kunta päättää miten neuvottelut toteutetaan ja kutsuu koolle hyvinvointialueen, kunnan, järjestöjen, seurakunnan ja elinkeinoelämän edustajat.

Hyte-asiantuntijaverkosto (entinen hyte-koordinaattorit) koostuu kuntien, hyvinvointialueen, maakuntaliiton ja järjestöjen keskeisistä hyte-työn asiantuntijoista. Hyte-asiantuntijat kokoavat yhteen alueella esiin nousevat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä turvallisuuden ilmiöt, tavoitteet ja niihin liittyvät toimenpiteet. Nämä toimivat sekä maakunnallisen hyte-ohjelman että vuosittaisten hyte-neuvotteluiden pohja-aineistona. Lisäksi kehitetään hyte-toimijoiden yhteistyötä ja toimintaa liittyen erityisesti hyte-kertoimien indikaattoreihin osana rahoitusta.

4. Hyvinvoinnin painopisteet, tavoitteet ja mittarit

Painopisteet:

Lieksan kaupungin strategia, jonka arvoina ovat positiivisuus, yhteisöllisyys ja rohkeus. Visiona on kaupunki, johon halutaan jäädä, tulla ja palata. Vahvuuksiamme ovat teollisuus ja matkailu ja Lieksa toimii kestävästi ja yhteisöllisesti.

Pohjois-Karjalan (hyte) ohjelma.

Suunnitelmasta laaditaan toimenpiteet, vastuutahot ja seurantaindikaattorit, joiden toteutumista seurataan vuosittain

Tavoitteet

Lieksan kaupungin hyvinvointisuunnitelman vuosille 2026–2030 tavoitteena on tukea eri toimijoiden työtä lieksalaisten hyvinvoinnin, terveyden, turvallisuuden, osallisuuden sekä työ- ja toimintakyvyn edistämiseksi sekä samalla ennaltaehkäistä ja vähentää raskaiden sosiaali- ja terveyden palveluiden tarvetta. Suunnitelma painottuu ennaltaehkäisevän hyvinvointityön edistämiseen. Hyvinvointityön välttämätön edellytys on kaikkien toimiva yhteistyö. Kunnilla ja hyvinvointialueella on tässä työssä keskeinen rooli. Näiden lisäksi yhdistykset ja järjestöt edistävät osallisuuden lisäksi omilla palveluillaan monipuolisesti lieksalaisten hyvinvointia ja terveyttä.

Indikaattorit

Kunnilla ja hyvinvointialueilla on molemmilla omat indikaattorit, sekä myös yhteisiä indikaattoreita.

Kuntien **prosessi-indikaattorit** mittaavat kunnan toimintaa väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

Liikunta:

- lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta raportoidaan vuosittain kunnan hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa kertomuksessa.
- kunta kutsuu säännöllisesti koolle liikuntaseurojen ja yhdistysten yhteiskokouksen.
- kunnassa järjestetään kohdennettuja liikkumisryhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille.
- liikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat toimielinten vaikutusten ennakkoarviointiin.
- kunnassa toimii liikunnan edistämistä käsittelevä poikkihallinnollinen työryhmä

Kuntajohto

- valtuustolle raportoidaan vuosittain väestön elintavoista ja niissä tapahtuneista muutoksista.
- kunnan talousarviossa ja taloussuunnitelmassa määritellään talousarviovuodelle mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista.
- kunnan tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain kunnan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen.
- kunnassa toimii erikseen nimetty asiantuntija, suunnittelija tai vastaava, joka koordinoi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä.
- kunnan palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä hyödynnetään asukasraateja ja foorumeja

Perusopetus:

- kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin tarkastaminen kolmen vuoden välein.
- oppilaiden poissaolojen kokonaismäärää seurataan kouluissa.
- kouluissa on pitkät liikuntavälitunnit.
- koulussa noudatetaan Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisessä

Kulttuuri:

- kunta madaltaa kulttuuriin osallistumisen kynnystä
- (Onko kunnalla käytössä jokin pysyvä käytäntö, jolla kunta järjestää tai tukee taloudellisesti kulttuurin osallistumisen kynnystä madaltavaa vertaistoimintaa (esim. kulttuuriluotsi tai -kaveritoimintaa)

Kuntien **tulosindikaattorit** mittaavat kunnan tämänhetkistä väestön terveyttä ja hyvinvointia.

- ylipaino
- koettu terveys
- koulupudokkaat
- työkyvyttömyyseläke
- kaatumishoitojaksot
- toimeentulotuki

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden käyttö kunnissa

HYTE-kerroin ja TEA-viisari

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosa eli HYTE- kerroin on kannustin, joka tarkoittaa, että kuntien rahoituksen valtionosuuden suuruus määräytyy osaksi niiden tekemän hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön mukaan. Vuonna 2025 Lieksan hyte-kerroin oli 0,51 ja euromääräinen summa 162 491 €. Vuoden 2026 osalta kerroin on 0,57 ja euromäärä 176 591 €.

TEA-viisari, eli terveydenedistämisasiivisuutta mittaavat indikaattorit, on kunnan toimintaa kuntalaisten terveyden edistämiseksi kuvaava verkkopalvelu. Palvelu tukee kuntien, koulujen ja alueellisten toimijoiden terveyden edistämisen liittyvien toimintojen suunnittelua ja johtamista. Kysely tehdään kunnille eri vuosina eri kunnan toimialoille ja vuonna 2025 vuorossa olivat kulttuuri ja kuntajohto. Tea-viisarin kokonaispisteet Lieksassa vuonna 2024 olivat 64/75.

HYTE-kertoimen perusteella jaettu osuus ei ole korvamerkittyä, vaan yleiskatteellista eli se sisältyy kuntien saamaan valtion rahoitukseen. Kunnissa on tärkeää miettiä kuinka hyte-kertoimet saadaan pysymään vähintään nykytasolla ja etenkin kuinka niitä saadaan nostettua ja tämä vaatii myös yhteistyötä kuntien ja hyvinvointialueiden kesken.

4.1. Hyvinvoivat ja toimintakykyiset asukkaat- ennaltaehkäisten ja kannustaen eteenpäin

Hyvinvoivat ja toimintakykyiset asukkaat painopisteen lähtökohtana on asukkaiden mahdollisuus tehdä itseään koskevia terveyttä edistäviä päätöksiä sekä kuinka hänen ratkaisujensa tekemahdollisuuksia tuetaan hyte toimijoiden suunnittelu-, päätöksenteko- ja toimeenpanorakenteissa. Asukkaiden päätökset koskevat mm. ravintoa, liikuntaa, kulttuuritoimintaa sekä päihteettömyyden ja mielenterveyden ylläpitämistä. Palvelujen olemassaolo ja löydettävyyden, tiedonsaanti palveluista sekä niihin pääsy ovat edellytyksiä päätösten toimeenpanossa ja elintapojen muutoksessa. Tukemalla terveellisiä elintapoja vähennetään väestön sairastavuutta sekä edistetään heidän toiminta- ja työkykyään.

Kuntalaiskyselyistä esiin nousseita hyvinvointiin liittyviä tekijöitä

Hyvinvointia edistäviä asioita Lieksassa

Luonto ja sen läheisyys

Koli, Ruunaa, Pielinen, karjalaisuus, Vaskiviikko

Hyvät harrastus ja vapaa-ajan viettomahdollisuudet

Elämisen helppous, ihmisten välittömyys, aidot ihmiset.

Sopivan kokoinen ja turvallinen kaupunki, palvelut lähellä.

Sitkeys, sinnikkyys, yhteisöllisyys, yritteliäisyys

Asioita, joihin kaupungin tulisi kiinnittää huomiota hyvinvoinnin lisäämiseksi

Yhdistys- ja järjestötoiminnan kehittäminen.

Matalan kynnyksen liikuntamahdollisuudet, kulttuuritoiminnan kehittäminen.

Haja-asutuspalveluiden aktivointi ja palveluiden kehittäminen.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tukeminen.

Kaupungin palveluiden ylläpitäminen ja kehittäminen

Ikäihmisten hyvinvointi.

Lähde: Kuntalaiskyselyt 2021 ja 2024.

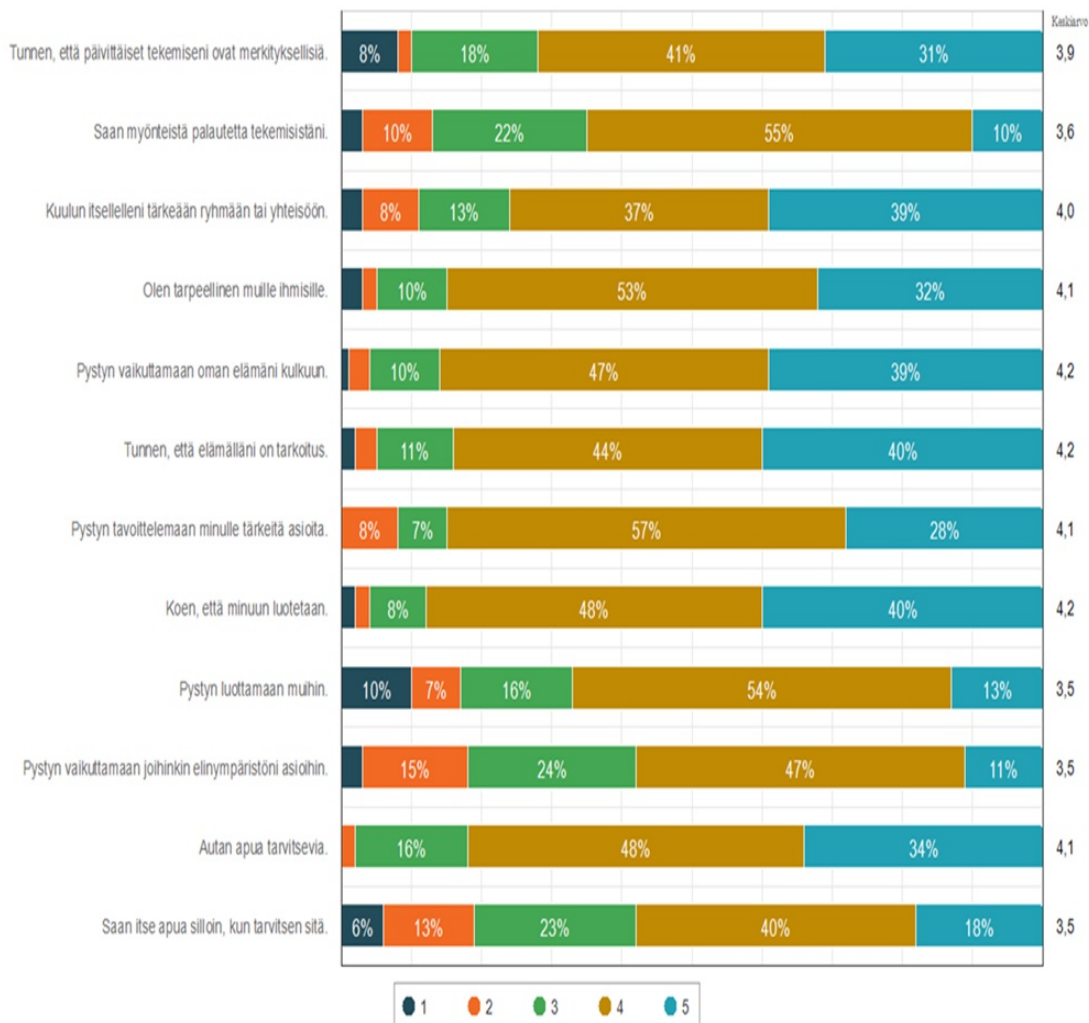
4.2. Osallisuus ja yhteisöllisyys – Yhdessä toisiamme kunnioittaen

Osallisuus ja yhteisöllisyyden painopisteen lähtökohtana on asukkaiden merkityksellisyyden kokemuksen sekä alueen pitovoiman edistäminen. Tavoitteena on ehkäistä ja vähentää asukkaiden yksinäisyyden kokemusta sekä tukea heidän vaikutusmahdollisuuksiaan. Osallisuuden edistämisessä järjestötoimijoiden merkitys on keskeistä. Järjestöt tarjoavat osallistumisen, mielekkään toiminnan ja vaikuttamisenpaikkoja, vertaistukea sekä mahdollisuuksia osallistua yhteisöjen toimintaan. Suunniteltaessa hyte-palveluita käyttäjien osallistaminen sekä monialaisten yhteistyörakenteiden kehittäminen palveluiden toteutuksessa on tärkeää.

Osallisuusindikaattori

Osallisuuden kokemusta mitataan osallisuusindikaattorilla.

- Osallisuusindikaattori kuvailee ihmisten kokemuksia elämänsä merkityksellisyydestä, uskosta toiminta -ja vaikutusmahdollisuuksiinsa omassa elämässään ja elinympäristössään, sekä sosiaalista vuorovaikutusta

Kuva: Lieksan kaupungin osallisuuskysely 2024

Kokemus osallisuudesta on vastausten keskiarvojen perusteella hyvin tasainen, eli väittämät ovat saaneet keskiarvon 3,93.

- Keskiarvo 3,93 (3,98 2021 kysely) tarkoittaa sitä, että vastaajat ovat keskimäärin jokseenkin samaa mieltä esitettyjen väittämien kanssa.
- Summapistemäärä 73,25 viittaa siihen, että osallisuusindikaattorin keskiarvo on korkea, mutta on kuitenkin laskenut hieman vuodesta 2021 (85).
- kyselyyn vastanneet kokevat edelleen selkeästi osallisuuden tunnetta

4.3. Turvallinen arki- ja ympäristö – Elinvoimainen Lieksa

Turvallinen arki- ja ympäristö – painopisteen lähtökohtana on, että kunta on kaikille ja kaikenikäisillä hyvä ja turvallinen paikka asua ja elää. Turvallisuuden edistämistä toteutetaan asumisen, ympäristön, pelastus-, liikunta-, kulttuuri- ja muiden palvelujen sekä liikenneyhteyksien suunnittelussa ja toteuttamisessa. Palvelut, toiminnot ja ympäristö ovat saavutettavissa sekä esteettömiä ja ne suunnitellaan kaikkien osallisuus huomioiden. Asukkaiden kokemaa turvallisuudentunnetta edistetään konkreettisin toimenpitein erilaisissa toimintaympäristöissä kuten varhaiskasvatuksessa, kouluissa, työpaikoilla, vapaa-ajalla, asumispalveluissa ja kotona. Asukkaille turvataan edellytykset vähimmäistason turvaavaan toimeentuloon ja huolenpitoon kaikissa elämäntilanteissa. Työelämän ulkopuolella olevia henkilöiden paluuta ja siirtymistä työelämään tuetaan koulutus-, kuntoutus- ja työllisyyspalveluiden avulla

Jokaisella on oikeus:

- turvalliseen elämään ja ympäristöön
- hyvään elämänlaatuun
- turvattuun toimeentuloon

5. Toimeenpano

Hyvinvointisuunnitelman toteutuminen edellyttää toimijoiden yhteisen tahtotilan lisäksi sitoutumista suunnitelman toimeenpanoon, toimintojen yhteiskehittämiseen paikallisesti ja aluetasolla sekä yhteistä arviointia. Kunnat, hyvinvointialue ja yksityissektori kuvaavat myös toteuttamansa palvelut sekä ylläpitävät palvelukuvauksia Palvelutietovarannossa (PTV).

Kaikki toimialat, hallintokunnat tai osastot osallistuvat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen- ja kehittämistyöhön. Painopisteiden toimialakohtainen käsittely, toimenpiteiden yhteinen miettiminen sekä suunnitelmallinen toimeenpano sekä vaikuttavuuden seuraaminen ovat perusedellytyksiä edistämistyön onnistumiseksi. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä vastaava henkilö vastaa kunnassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteistyöstä kunnan eri toimialojen, muiden toimijoiden sekä alueellisten toimijoiden kanssa.

Hyvinvointia ja terveyttä edistäviä kunnan palveluita ja tehtäviä

Katujen kunnossapito	Liikuntapaikat ja kulttuuritarjonta
Turvallisuuden huomioiva liikennesuunnittelu	Ohjatut vapaa-ajan harrastukset
Hyvinvointia edistävä kaupunkisuunnittelu	Kohtaamispaikat ja nuorisotilat, nuorisotyö
Luvat ja valvonta	Kotoutumispalvelut
Matkailu, tapahtumat ja viestintä	Kansalaisopisto, musiikkiopisto ja kirjasto
Järjestö-avustukset, yhdistys/järjestötoiminnan tukeminen	Työllisyyspalvelut
Liikkumisen edistäminen, liikunta ja elintapaneuvonta	Varhaiskasvatus, perusopetus ja lukiokoulutus
	Osallisuuden edistäminen päätöksenteossa

Toimenpiteet

Seuraavassa on kirjattu toimenpiteitä, joilla tavoitellaan hyvinvointisuunnitelmaan merkittyjen tavoitteiden toteutumista.

Mittareina käytetään **toteutunut/ei toteutunut**. Toimenpiteiden vaikuttavuutta seurataan prosessi- ja tulosindikaattoreiden, sekä vähimmäistietoindikaattoreiden kehityksellä.

Hyvinvoivat ja toimintakykyiset asukkaat

- liikuntaneuvonnan kehittäminen, kannustetaan omaehtoiseen liikuntaan
- Lieksa on mukana voimaa vanhuuteen hankkeessa, varmistetaan erityisliikunnan toiminnan jatkumo
- nuorisotoimi kehittää edelleen kerhotoimintaa, erityistä huomiota kiinnitetään 15-20 vuotiaiden nuorten toiminnan kehittämiseen.
- harrastamisen Suomen mallin kerhotoimintaa vakiinnutetaan osaksi koulujen toimintaa hankkeen jälkeen
- liikuntatuntien uimaopetusta lisätään saadun hankerahoituksen avulla ja luodaan siitä pysyviä käytänteitä
- päihde- ja pelikasvatusopas on otettu käyttöön varhaiskasvatuksessa ja eri kouluasteilla
- Ehkäisevän päihdetyön rakenteiden edelleen vahvistaminen, päihde ja pelikasvatus, henkilöstön ept- osaamisen vahvistaminen.
- toteutetaan harrastuspäivä kouluilla, eri harrastusten esittelyä seurojen ja yhdistysten toimesta
- koulujen turvallisuuteen, viihtyisyyteen ja toimiviin pedagogisiin ratkaisuihin liittyvä suunnittelu ja toteutus.
- perhekeskustiimi on aloittanut toimintansa ja se käsittelee moniammatillisesti lasten, nuorten ja lapsiperheiden asioita työntekijöitä kuunnellen ja etsien yhteisiä ratkaisuja ja toimintamalleja
- varhaiskasvatuksessa korostetaan tunnekasvatusta, kielitietoista varhaiskasvatusta ja vahvistetaan lasten arjen taitoja

- koulujen opiskeluhuollossa painotetaan koko henkilöstölle yhteisöllistä opiskeluhuoltoa ja kiusaamiskyselyt tehdään seitsemännellä luokalla jo alkusyksystä
- kulttuurikasvatussuunnitelma päivitetään
- maahanmuuttajille on valmistunut kotoutumisopas, minkä tarkoituksena on helpottaa heidän sopeutumistaan Lieksaan ja yhteiskuntaan
- toteutetaan lasten ja nuorten kulttuurimessut
- kulttuurihyvinvointikokemukset kirjaston ja musiikkiopiston yhteistyönä

Osallisuus ja yhteisöllisyys

- yläkouluun laaditaan uusi ryhmäytämisen toimintamalli, ryhmäytyminen sisällytetään toimintakulttuuriin
- nuorisotoimen henkilöstörakenteen suunnittelu liittyy enemmän kenttänuorisotyöhön
- lisätään oppilaitosten, nuorisotyön, seurakunnan ja etsivän nuorisotyön yhteistyötä, työ on aloitettu perhekeskustiimissä
- pyritään säilyttämään järjestöavustusten taso mahdollisimman hyvänä
- yhdistyksillä on ilmaisia kaupungin tiloja käytössään, jatketaan käytäntöä
- maahanmuuttajien työllisyyttä pyritään lisäämään yhteistyössä kotoutumispalveluiden, yritysten ja työllisyyspalveluiden kanssa
- läksykerho kirjastolla, suunnittelu ja toteutus kirjaston ja perusopetuksen yhteistyönä
- jatketaan yhdistysiltoja neljä kertaa vuodessa yhdistystoiminnan kehittämiseksi
- kyläkummitoiminta on aloitettu ja toiminta vakiintuu vähitellen
- matkailun kehittäminen, Pielisen hyödyntäminen matkailun näkökulmasta
- osallistavan budjetoinnin käyttöönotto mahdollisuuksien mukaan

Turvallinen arki ja ympäristö

- turvallisuuden huomioiva liikennesuunnittelu
- esteettömyyden huomiointi kaikessa rakentamisessa ja toimintojen suunnitteluissa
- kaupungin tilojen turvallisuussuunnitelmat ovat ajantasaiset
- kaupungilla on ajantasainen varautumis- ja kriisisuunnitelma
- kriisi- ja varautumisharjoituksia tehdään säännöllisesti yhdessä hyvinvointialueen kanssa
- katujen kunnossapito, huolehditaan riittävästä ja oikea-aikaisesta liukkaankelin hiekoituksesta
- kiusaamisen ennaltaehkäisy on huomioitu koulujen ja varhaiskasvatuksen suunnitelmissa ja varmistetaan niiden toteuttaminen käytännössä.
 - toimenpiteinä opettajille herättelyä oppilaiden kohtaamisesta, tasavertaisesta kohtelusta, objektiivisuudesta (puheet, teot, arviointi, palaute yms.)
 - huoltajien kanssa keskustelua huoltajan roolista ja velvollisuuksista.
 - herättelyä ja keskustelua oppilaiden kanssa velvollisuuksista ja vastuista – vastuu omasta itsestä ja omasta käytöksestä
- oppilaiden poissaolojen seuraamisen uudistetun toimintamallin edelleen jalkauttaminen
- kuntalaisten omatoimisen varautumisen tukeminen, kansalaisopiston luennot

6. Arviointi

Kunnan laajennettu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä arvioi suunnitelman toimenpiteiden tilannetta kaksi kertaa vuodessa.

Hyvinvointisuunnitelman toteutumista arvioidaan vuosittain tilinpäätöksen yhteydessä hyvinvointilautakunnan ja kaupunginhallituksen käsittelyn kautta kaupunginvaltuustoon.